

"וְהָלוֹיִם יִהְיוּ סָבִיב לְמִשְׁכַּן הָעֵדוּת
וְלֹא יִהְיֶה קֶצֶף עַל עֵדוּת בְּנִי"
וְשָׁמְרוּ אֶת מִשְׁמֶרֶת מִשְׁכַּן הָעֵדוּת"
(במדבר א נג)

פאצרות
רבי אליהו ברכה
שליט"א

שמירת המקדש

א. יסוד חיוב השמירה לכבוד או למניעת כניסת האסורים

בענינא דשמירת המקדש, מלבד הך קרא דידן וְשָׁמְרוּ הַלְוִיִּם אֶת מִשְׁמֶרֶת מִשְׁכַּן הָעֵדוּת, מצאנו כתוב להלן (פרק ג פסוק לח) "מִשְׁהָ וְאַהֲרֹן וּבְנֵי שֹׁמְרֵי מִשְׁמֶרֶת הַמִּקְדָּשׁ לְמִשְׁמֶרֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָזָר הַקָּרֵב יוֹמֵת", ופסוק זה נזכר בגמרא תמיד (כו), והמפרש שם (כה: במשנה ריש המסכת) נקט דמינה ילפינן דבית המקדש צריך שימור. אבל מוני המצוות (הרמב"ם) עשה כב והחינוך מצוה (שפח) ושאר ראשונים (בפירושם למסכת תמיד) כתבו שהמקור הוא ממה שנאמר בפרשת קורח (להלן פרק יח פסוק ד) "וְנִלְווּ עֲלֵיךְ וְשָׁמְרוּ אֶת מִשְׁמֶרֶת אֹהֶל מוֹעֵד לְכָל עֲבֹדַת הָאֹהֶל וְזָר לֹא יִקָּרֵב אֲלֵיכֶם", והביאו הרמב"ם (בספר המצוות ל"ח טז) והחינוך (מצוה שצא) בשם המכילתא (סוף פרק ז, ועיי"ש נוסח אחר בספרי זוטא) שמהפסוק שלאחריו וְשָׁמְרוּ אֶת מִשְׁמֶרֶת הַקֹּדֶשׁ וְאֶת מִשְׁמֶרֶת הַמִּזְבֵּחַ וְלֹא יִהְיֶה עוֹד קֶצֶף עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל ילפינן דמלבד העשה האמור איכא גם לא תעשה, וכדאמרין (עירובין צו) שכל מקום שכתוב 'השמר' אינו אלא לא תעשה.

ובהלכות בית הבחירה (פ"ח ה"א) כתב הרמב"ם, שמירת המקדש מצות עשה, ואע"פ שאין שם פחד מאויבים ולא מליסטים, שאין שמירתו אלא כבוד לו. ועיי"ש ובספר המצוות (עשה כב) ובספר החינוך (מצוה שפח) שהביאו לשון המכילתא (הנ"ל וכן הוא בספרי זוטא) שאינו דומה פלטרין שיש עליו שומרים לפלטרין שאין עליו שומרים. וכתב (שם בסה"מ) שצינו לשמור המקדש וללכת סביבו תמיד בכל לילה כל הלילה לגדלו ולכבדו ולרוממו. והחינוך (שם) כתב ששמירה זו היא כדי לכבדו ולרוממו ולפארו, לא מהיות שום פחד מאויב חלילה. והרמב"ן (כאן) כתב שהמצוה היא שישמרו אותו בלילה וילכו סביב המשכן, כמו שאמרו (ספרי קרח קטז) הכהנים שומרים מבפנים והלויים מבחוץ, והם כולם כשומרים לראש המלך. ומבואר מכל זה לכאורה, שהשמירה המדוברת כאן אין תכלית לעצם השמירה אלא היא לכבוד ולתפארת.

וע"ע במפרש למסכת תמיד (במשנה ריש המסכת) שכתב שבגמרא (כו) נפקא לן מקרא דבית המקדש צריך שימור, דאי לא נפקא לן מקרא הוה אמינא דלא צריכי שומרים, דאין עניות במקום עשירות (שם כט). ואי גנבי כלי המקדש קנו אחרים. וכן כתב בקצרה בפירוש הרא"ש שם. [ואין דבריהם מובנים, דהא גם אי נימא שכאשר חלילה יגנובו כלי המקדש אז יקנו אחרים, מכל מקום מדוע לא למנוע זאת מעיקרא. וכי עשיר מניח לאחרים לגנוב ממנו, אתמהא. ועיי"ש בעולת תמיד (ובהגהות נכדו בעל 'מנחת תמיד' אות ג) שהקשה כיצא בזה, שלא מצינו בשום מקום שלא יקפידו על נכסי הקדש מטעם שאין עניות במקום עשירות, ואדרבא בזה אמרינן (ר"ה כז. יומא לט. מנחות עו: ועוד) שהתורה חסה על ממונן של ישראל, ורק בדבר שיש בו דרך כבוד למקדש אמרינן שנוהגים בעשירות. ובקדשי דוד (עמ"ס תמיד) הוסיף להקשות הא הגונב מן ההקדש עובר בלא תגנובו (עיי"נ מנ"ח ריש פרשתו ואור שמח גנבה פ"ב ה"א ד"ה אולם) ובאסור מעילה, וא"כ מדוע שלא יעמידו שומרים להפריש אינשי מן העבירה. ועל עיקר הפי' שזו קושית הגמ' מנלן דבעי שמירה, כתב הבאר שבע (שם) שזה לא היה ולא נברא, שלא זו כוונת הגמ', עיי"ש].

מאידך להלן בהמשך הפרשה על הכתוב (פרק ג פסוקים יז-יח) הִקָּרֵב אֶת מִשְׁהָ לְוִי כו' וְשָׁמְרוּ אֹתוֹ וְשָׁמְרוּ אֶת מִשְׁמֶרֶתוֹ פירש רש"י, מהו השירות - ושמרו את משמרתו, לפי ששמירת המקדש עליו שלא יקרב זר, כמו שנאמר (לקמן פרק יח פסוק א) "אֹתָהּ וּבְנֵיהָ וּבֵית אֲבִיהָ אֲתָם תִּשְׁאֲרוּ אֶת עֹן הַמִּקְדָּשׁ", והלויים הללו מסייעין אותם, זה הוא השירות. ומה שהביא רש"י לפסוק בפרשת קורח, נאמר כתגובה למה שאמרו שם (בסוף פרק יז) בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל מֹשֶׁה, הֵן גִּזְעֵנוּ אֲבִדְנוּ

כְּלָנוּ אֲבִדְנוּ, כל הקרב הקרב אל מִשְׁכַּן ה' ימות, האם תִּמְנֶנּוּ לְגֹזַע, ופירש שם רש"י שטענתם הייתה שאינם יכולים להיזהר מעון המקדש, מאחר שכולם רשאים להיכנס לחצר אהל מועד, ומצא שאחד שיקריב עצמו יותר מחברו ויכנס לתוך אהל מועד ימות. ומבואר מזה שמירת המקדש היא כדי לעצור בפועל את מי שאינו ראוי להיכנס ולגשת אליו, וע"ע ברש"י שם (יח כג, ודו"ק גם ברש"י דברי-הימים ב-כג יט) שעל הלויים להזהיר את הזרים מגשת אל אהל מועד. וא"כ אף שאין השמירה מפני הגנבים והליסטים, מכל מקום מפורש שהשמירה היא כדי שלא ייכנסו למקדש אלה שאסורים להיכנס, ואינה לכבוד ולתפארת גרידא.

ב. שקר וחילוקים בנידון זה

איברא, מיקום השומרים מוכיח שאין תכלית השמירה שלא יכנס זר למקדש, שהרי מבואר במשנה ריש מסכת מידות (וכעין זה במשנה ריש מסכת תמיד) שבשלשה מקומות הכהנים שומרים בבית המקדש - בבית אבטינס ובבית הניצוץ ובבית המוקד, והלויים בעשרים ואחד מקום - חמשה על חמשה שערי הר הבית ארבעה על ארבע פינותיו מתוכו חמשה על חמשה שערי העזרה ארבע על ארבע פינותיה מבחוץ ואחד בלשכת הקרבן ואחד בלשכת הפרוכת ואחד לאחורי בית הכפורת. ומצד שמירה שלא יכנס זר היה להם לשמור רק בשערים ולא בפינות הר הבית ובלשכות, ועוד שעצם השמירה בשער הר הבית היא מיותרת שהרי זר מותר לו להיכנס להר ואף לעזרה עד אחד עשר אמה. וראה עוד להלן (אות ג) בענין שמירה בלילה אע"ג שאז בלא"ה היו שערי המקדש נעולים, דלכאורה מזה מוכח שהשמירה היא רק לכבוד בעלמא.

ורבינו הגאב"ד בעל מנחת אשר שליט"א (בפרשתו סימן ב) כתב לבאר בהקדם דלכאורה יש לתמוה על כל תלונת בנ"י בפרשת קרח, הלא כאמור כבר נצטוו בשמירת המקדש בפרשתנו, וא"כ מה נתחדש שם אחרי מחלוקת קרח ועדתו, ואפשר שעל אף מצות שמירת המקדש ראו בני ישראל במחלוקת שעשה קרח וערער על קדושת הכהונה וטען שכל העדה כולם קדושים וכולם ראויים לעבוד ולשרת בבית ה' ונהו אחריי עם רב ומאות ראשי סנהדראות, וחרדו שמא יקום קרח חדש בכל דור ודור וירפה את לב העם מלרומם את משרתי ה' וכבוד המקדש, ואז נצטוו במצות שמירת המקדש לגדלו ולכבדו ולרוממו ולהקדישו בעיני העם, עיי"ש. ואמנם שיחה נאה היא זו לדרוש ולקבל שכר, אך פשטות כל הענין שם בפרשת קורח היא מניעת עצם הכניסה האסורה למקדש, וכלשון הפסוקים שהעתקתי לעיל וכמפורש ברש"י שם הנ"ל.

ואכן חזינא בחידושי הגר"א על המשניות (ריש מסכת תמיד) שכתב (באופן הראשון) דאע"ג שענין השמירה שלא יכנס זר לתוך המקדש מפורש בפרשת קורח, בכל זאת פריך בגמרא מה"מ דבעי שמירה, והיינו בבית המקדש כיון שהשערים מסוגרים למה לי שמירה, ועל זה תירצו בגמרא שבפסוקים רואים שהשמירה היא דווקא בהרבה אנשים היינו משה אהרן ובניו, ועל כרחך שאין זה רק ענין לדאוג שלא יכנס זר למקדש אלא יש דין שמירה חיובי על הכהנים והלויים לשמור. ומבואר מדבריו דאדרבא ענין השמירה שלא יכנס זר וכו' זה כתוב בפרשת קורח, ואילו בפרשתנו התחדש שיש שמירה חיובית בשביל עצם הדבר אע"ג שכבר נמנעה כניסת זרים וכדומה למקדש, ומינה ילפינן לבית המקדש. והא דבאו ישראל בטענה בפרשת קורח, אין מוקדם ומאוחר בתורה, והיינו דיתכן דאשתמיט מינייהו ענין זה כשהיה נצרך למעשה, ויותר יתכן דאע"ג שמה שהצטוו בכך, בכל זאת לא הצטוו לומר להם זאת, ויותר נראה שאכן אמר זאת ללויים שגם הם היו בכלל הציבור אבל לא אמר זאת לישראל, ולכן באו ישראל בטענה, ועל כך השיב להם משה שיש שמירה למנוע אותם מגשת אל הקודש.

ששימור זה הוא משום כבוד המקדש שלא יסחו דעתם בין ביום ובין בלילה ובמעשי למלך (שם באופן הראשון) כתב לבאר בזה דעת המפרש שנקט שהשמירה היא בין ביום בין בלילה, משום ששימור זה אין משום חשש גניבה, אלא עניינו שלא נסח דעת מן המקדש יום ולילה. אולם לכאורה אפשר לומר על דרך דברי הרא"ש, שכיון שעניינה של השמירה היא שלא יהא היסח דעת מן המקדש, אם כן ביום הרי עצם עבודת הכהנים במקדש היא היפך היסח הדעת, וכל מה שנצרך שמירה זה בלילה שאז שובתת רוב מלאכת הקודש, ורק על ידי השמירה יש ביטוי לכך שאיננו מסיחים דעת מהמקדש, וזהו כבודו של המקדש.

והנה לכאורה נפקא מינה בהאי פלוגתא אי דין שמירה הוא בלילה בלבד או שהוא רצוף יום ולילה, לענין אי חשיב מצות עשה שהזמן גרמא, דאי הוי בלילה בלבד וביום אין מצוה, אם כן לכאורה חשיב זמן גרמא וממילא נשים יהיו פטורות ממצוה זו. וכבר עמד בזה הגאון רבי משה מעשיל געלבשטיין בספרו 'משכנות לאביר יעקב', וכתב לחדש דאעפ"כ מצות שמירת המקדש נוהגת ומתקיימת גם בנשים, כיון שבמצוה זו מלבד המצות עשה יש גם מצות לא תעשה, וכעין מה דקיימא לן (ברכות כ:) לגבי קידוש יום השבת, דהני נשי הואיל ואיתנהו בשמירה איתנהו בזכירה אע"ג שהזמ"ג, וכן קיימא לן (פסחים מג:) דהני נשי הואיל וישנן בבל תאכל חמץ ישנן בקום אכול מצה.

אולם קושטא דמצינו בספרי בפרשת קרח (פיסקא קטז) לגבי הציווי לאהרן ובניו שישאו את עוון המקדש, שאמרו (על הפסוק להלן יח ב) "וְגַם אֶת אֶחָיֶךָ" שומע אני אף ישראל במשמע - ת"ל "מִטָּה לְיָי", שומע אני אף הנשים במשמע - ת"ל "שָׁכַבְתָּ אִתָּךְ" זכה עמרם שיקרא שבט על שמו. רבי אומר, "מִטָּה לְיָי" שומע אני אף הנשים במשמע - ת"ל "אֶת אֶחָיֶךָ" להוציא את הנשים. ע"כ, ומבואר דבין למר בין למר איכא קרא לאפוקי נשים מהך מצוה, ודלא כהגרמ"מ געלבשטיין. והנה אי נימא דהוי מצ"ע שהזמ"ג, א"כ למה לי קרא. אך י"ל כסברת הגרמ"מ געלבשטיין דאיכא גם לא תעשה ומשו"ה הו"א לחיבבם, קמ"ל שאינן מצוות. עוד י"ל (ושו"ר שכ"כ בדרך חכמה) דאפ"ה הו"א ד'מטה לוי' בא לרבות נשים בגז"כ מיוחדת, וקמ"ל למעטן. ולפי הצד שהמצוה שייכת בעצם גם ביום ורק שבסתמא אין צריך שמירה ביום כיון שיש עבודה וליכא היסח דעת, נמי א"ש דלא חשיב זמן גרמא, וכמובן.

ה. דן אם קטנים שייכי במצוה זו

ויש לדון האם קטנים שייכי בהך מצוה, ומצאנו בזה פלוגתא ראשונים, שבמשנה ריש מסכת תמיד תנן שה'רובים' היו שומרים, וביארו בגמרא שם (כו:) דהיינו פרחי כהונה דלא מטו למיעבד עבודה, והמפרש והראב"ד פירשו כוונת הגמרא לקטנים שלא היו בני י"ג שנה, אבל הרא"ש ורבינו גרשום במהלכו הראשון פירשו שמדובר בקטנים שבאו לכלל שנים אך לא הביאו סימני גדלות, ולתרווייהו יוצא שמדובר בכאלה שאינם בני חיוב במצוות. ובמשנה למלך (בית הבחירה פ"ח ה"ה) הביא שבפסקי התוס' (תמיד סימן ו) נראה שביארו שהם היו גדולים מעל י"ג שנה ורק שעד גיל כ' אינם עובדים במקדש ולכן עסקו בשמירה. ולכל הדעות יוצא שמדובר בכאלה שאינם עובדים במלאכת המקדש, והיינו כמו שכתב המפרש (כה. ד"ה הרובים) שהרואים לעבוד לא רצו להפסיד בכך את עיקר העבודה. אולם דעת הרמב"ם בפיהמ"ש והמאירי ורבינו גרשום בפירושו השני, שמדובר בכהנים בני עבודה, ורק שבלילה שזה לא זמן עבודה קרי להו רובים.

והנה תמה המשל"מ על הנך ראשונים שפירשו שמדובר בקטנים בשנים או בסימנים, איך יתכן דמצוה זו שהיא שמירת המקדש שהיא מצות עשה יניחו אותה לעשות לקטנים שאינן בני מצוה. והמנחת חינוך (מצוה שפח) כתב שאינו מבין תמיהתו, שהרי מצינו בהלכות מעשה הקרבנות (פ"י ה"א) דאכילת קדשי קדשים היא מצ"ע (שהרמב"ם שם בפתיחה להלכות אלו חישבם בכלל התרי"ג), ומאידך מבואר שם (בהלכה יז) שמותר להאכיל קדשי קדשים לקטן, חזינן דאף שהיא מצ"ע מניחים לעשות לקטנים אף שהם אינם בני מצוה, דאע"פ שאינם חייבים מ"מ המצוה נתקיימה, ואם כן הכא נמי המצוה של השמירה מתקיימת אף בקטנים, שעיקר המצוה הוא על הבי"ד של כהנים או על הבי"ד של ישראל שהמקדש יהיה משומר וילכו סביביו שומרים מהכהנים והלוויים, וזה מתקיים על ידי מי שיהיה. עיי"ש שכתב לפי זה שנראה דיוצאים ג"כ ע"י שמירה של חש"ו. ועיין בשו"ת אבני נזר (י"ד סימן תמט אות יא) שכתב מדנפשיה ליישב תמיהת המשל"מ, דאף שהיא מצוה יכולה להתקיים בקטנים כמו אכילת קדשים ותורומה ויבום בחרש ושוטה. ושוב כתב שאין ראייה ממדי דאכילה והנאה, שבזה אפילו 'מתעסק' חייב (סנהדרין סב. וכריתות יט) ומאידך גם הוי מצוה (עי' רש"י ר"ה כח.) ודו"ק.

ואמנם בסוף דבריו הביא המנ"ח לשון הרמב"ם (פ"ג מהלכות כלהמ"ק ה"ב) שכתב דעבודת הלויים היא שיהיו שומרים את המקדש והיו מהם שוערים לפתוח וכו' והיו משוררים, ואח"כ (בהלכה ז) כתב דאינו נכנס לעבודה עד שיגדיל ויהיה איש. ודקדק מכל זה שמצות השמירה היא גם זה בכלל עבודת הלוויים א"כ צריך להיות גדול. ועי"ע באבני נזר (שם אות ח) שדקדק כן ממש"כ הרמב"ם (פ"ח מביהמ"ב ה"ו) שלא היו הכהנים השומרים ישנים בבגדי קודש, ומבואר שם במשל"מ ששמירתן הייתה בבגדי כהונה. והרי האבנט פסק הרמב"ם (פ"י מכלאים ה"ל לב) שהיה כלאים ולדעתו אסור ללבושו שלא בשעת עבודה, וא"כ מוכח מזה ששמירה הוי עבודה ולהכי צריך בגדי כהונה והותר בו כלאים, ועיי"ש דהכי מוכח בתוספות (מנחות

מא.). ומצוין אצלי שגאון ישראל ר"ד לנדו שליט"א בזכר דבר (סימן א) הרחיב להוכיח שמצוה המוטלת על הציבור, מתקיימת גם בקטנים, עיי"ש ואתח"ל. אך שם המנ"ח וכתב שבמשנה בערכי (ג:) מבואר דאין לוי קטן נכנס לעזרה לעבודה ופירש שם רש"י כגון לכבד את העזרה ולהגיף הדלתות וכו', ולפי זה אפשר שדוקא בעזרה נקרא עבודה, אבל השמירה של הלוויים שהיה חוץ לעזרה כמבואר כשרה בקטנים, ונשאר בצ"ע. [ועי' בקובץ בית אהרן וישראל (קפו מעמ' מח) מה שחילק בזה הרי"א בין שמירת הלוויים לשמירת הכהנים]. והאבנ"ז הביא שכנגד הרמב"ם ותוס' הנ"ל, יש לנו את הרא"ש והמפרש לתמיד דנקטי דשמירת המקדש היא בקטנים וא"כ סברי דלאו עבודה היא, ונמצא הדבר בפלוגתא קמאי.

ועיי"ש באבנ"ז (אות יא) שכתב לתמוה מטעם אחר, דקטן לאו בר שימור הוא, כמב' בפוסקים (או"ח סי' תס) בענין שימור של מצה בליל ראשון של פסח. אכן במנח"א כתב שאי"ז נכון, כי כל פסול חש"ו בשימור מצת מצוה אינו משום דלאו בני שמירה הם, אלא משום דבעינן שימור לשמה ולא בני דעה נינהו לכיין לשמה, וככל דיני לשמה כגון גט וציצית דפסול בהו קטן, אבל בשמירת המקדש דלא בעינן כְּנַת השומר לשמה אלא שהמקדש יהיה משומר כפלטריין של מלך, שפיר מתקיימת המצוה אף ע"י קטנים. ויל"ד עוד דקטן אין לו דעת והוי כמתעסק וקיי"ל דהמתעסק בקדשים לא יצא א"כ לא יתקיים מצות השמירה על ידם (אין לדמותו לאכילת קדשים דשאני מתעסק באכילה דנחשב למעשה משום שנהנה וכו'ל), ויש בזה אריכות גדולה (וכתבתי בזה בענין ספיה"ע), ובענייננו העיר בזה במעשי למלך (סוף ה"ל בית הבחירה) והביא דמבואר בגמרא (חולין כד:) דקטן פסול לעבודה משום דלא מיקרי "אִישׁ" (ויקרא כא יז, עי' רש"י שם), ולכא' קשה תיפוק ליה דהוי כמתעסק, ואפשר דבקטן שהגיע לעונת נדרים (דו"ק שכל קטן שהגדיל בספיה"ע הרי קודם לכן הגיע לעונת נדרים) שיודע למי הוא נודר לא הוי כמתעסק אצל קדשים, עיי"ש. ויותר נראה (כמו שנקט במנח"א), דהנה אמרינן (גיטין סד:) שכשהגיע לרמה של "צורר וזורק, אגוז ונוטל" וזכה לעצמו, אלמא יש לו אפשרות זכיה ושמירה, וגם בענייננו יש גיל שבו הקטן יודע לשמור וחשיב מעשה שמירה ולא מתעסק, משא"כ כשאין בו דעת ולא מבין מה הוא אמור לעשות, אין כאן כלל שמירה, ולא מהני.

ו. פלוגתא אם בזמן הזה קיימת קדושת הבית

והנה ידועה מחלוקת הראשונים, שהרמב"ם (פ"ו מבית הבחירה ה"ד) כתב, קדושה ראשונה שקידש שלמה את ביהמ"ק וירושלים קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבא, לפיכך מקריבין קרבנות אע"פ שאין שם בית בנוי, ואוכלין קדשי קדשים בכל העזרה אע"פ שהיא חריבה, ואוכלין קדשים קלים ומעשר שני בכל ירושלים אע"פ שאין שם חומות. וביאר שהיא חלוקת מקדושת שאר ארץ ישראל לענין שביעית ומעשרות וכיוצא ב"שלא התקדשה לעת"ל, לפי שקדושת ירושלים והמקדש מפני השכינה ושכינה אינה בטלה, הרי הוא אומר (ויקרא כו לא) "וְהַשְׁמוּתִי אֶת מִקְדָּשִׁיכֶם" ודרשו חכמים (מגילה כח.) דאע"פ שהן שוממים בקדושתן הן עומדים. אבל חיוב שביעית ומעשרות בא"י אינו אלא מפני הכיבוש, וכיון שנלקחה הארץ מידם בטל הכיבוש. והראב"ד בהשגות כתב עליו דסברת עצמו היא זו ולא ידעתי מנין לו. והקשה מדתנן במעשר שני (פ"א מ"ה) אם אין מקדש ירקבו. ובגמרא (ב"מ ג:) דנפול מחיצות, אלמא דלמ"ד לא קידשה לעת"ל אין חילוק בין המקדש וירושלים לשאר א"י. והוסיף תירה מזה, שלדעתו אפילו רבי יוסי דאמר (בבמות פב:) קידשה לשעתה וקידשה לעת"ל לא אמר אלא לשאר א"י אבל לא לירושלים ולמקדש, לפי שיודע היה עזרא שירושלים והמקדש עתידים להשתנות ולהתקדש קידוש אחר בכבוד ה' לעולם. וסיים במילותיו הידועות "כך נגלה לי מסוד ה' ליראיו" (ראה לשונו בפ"ח מלולב ה"ה 'כבר הופיע רוח הקודש בבית מדרשנו', ועי' למרן החיד"א בפתח עיניים ב"מ פו בשם מהר"ח) ולפיכך הנכנס עתה שם אין בו כרת.

ובכסף משנה הערה מקור דברי הרמב"ם מהגמרא שבועות (טז.) דלהו"א דבר זה בפלוג' תנאי דלרבי אליעזר קדושה ראשונה לא קידשה לעת"ל ולרבי יהושע קדשה לעת"ל, ודחינן דילמא לכו"ע קדשה לעת"ל, עיי"ש. נמצא שלפי המסקנא לכו"ע קידשה לעתיד לבא, ואף להס"ד הרי בפלוגתת רבי אליעזר ורבי יהושע הלכה כרבי יהושע. ועוד דבזבחים (קז.) פליגי אמוראי בדין המעלה בחוץ בזמן הזה, ר' יוחנן אמר חייב וריש לקיש אמר פטור, וטעמא דרי"ח משום דקדושה ראשונה קדשה לעת"ל, וידוע דהלכה כרי"ח נגד ר"ל. ומיהו סיים הכס"מ בצ"ע גבי קושית הראב"ד מדתנן אם אין מקדש ירקבו, שהרי הרמב"ם בעצמו פסק כן בפ"ג מהלכות מעשר שני. ועיין במג"א (סי' תקסא ס"ק ב) מש"ת קושיא זו וביביע אומר (ח"ה י"ד סימן כו סוף אות א) ציין לעוד פוסקים שתירצו כן ושכבר תירץ כן הרשב"ץ (ח"ג סימן רא.). ועיי"ש (אות ב) מה שהראה מקור לעיקר חילוקו של הרמב"ם בין קדושת א"י לקדושת ירושלים והמקדש. ועיי"ש (אות ד) מה שדן ליישב דעת הראב"ד ע"פ המבואר בגמרא (ע"ז נב: ונדרים סב.) ואכמ"ל

ובספר שמש ומגן (סתהון, דף מו ד"ה שמעתי) נשאל בענין ישראלים שקונים מים בירושלים מן העכו"ם שממלאים מבור שבעזרת בית המקדש שמימיו זכים ונקיים, והשיב דלכא' לאו שפיר עבדי דאף אם לא נחוש לאיסור מעילה וכו', מ"מ איכא ביטול מצות עשה דשילוח טמאים, ועוד יש לצדד מדין אמירה לעכו"ם שבות וכו', ועוד דאפשר דגם העכו"ם מוזהר שלא ליכנס למקדש והגורם לו לזה עובר בלפנ"ע. והגאון שדי חמד (מערכת ו כלל כו אות ג) הביא דבריו וכתב דכיון דהוי ספק א"כ יש להמליץ על המקילים דהוי ספק לפנ"ע ושרי, ואח"כ כתב לתמוה אין יתכן שהגוי מוזהר שלא להיכנס למקדש, ויהיה לנו איסור לפנ"ע, שהרי אין לגוי שום טומאה בעולם בעודנו חי (עיין ברמב"ם פ"א מטומאת מת ה"ג) ורק מדברי סופרים עשאוהו כזבים (עיין ברמב"ם שם ה"ד), וא"כ פשוט שהדין שלא יכנסו גויים היינו מעלה שעשו מדרבנן, אבל לגוי עצמו ודאי לא אסרו דכל גזרות חז"ל הם לישראל ולא לעכו"ם (כמש"כ המשל"מ מלכים פ"ה ה"ז), וא"כ שייך איסור לפנ"ע בזה.

וכבר קדמום בזה רבנן קמאי, שבספר 'מגיד מראשית' בקונטרס 'דרך הקודש' (י): כתב בשם המהר"ט שהמכניס גוי למקדש עובר על לפנ"ע, וכתב שלא זכה להבין דבריו, והיינו דקשיא ליה כאמור שמאחר ואיסור זה הוא מדרבנן לא שייך ציווי דרבנן לגוי וממילא אין כאן כלל לפני עיור. ובספר חזון נחום (כלים פ"א מ"ה) כתב ליישב שמהר"ט סובר שהגויים מוזהרים מדרבנן שלא ליכנס למקדש ולכן כתב דהמכניס גוי למקדש עובר משום לפנ"ע, עיי"ש שצידד יותר שלישלח הוא שהזהירו חז"ל לנו שלא להניחם להיכנס למקדש, וממילא כשיש מזה הנאה לישראל איכא איסור אמירה, ואפילו אין בו הנאה לישראל באותה כניסה יש לומר דאע"ג דאין שליחות לגוי וגם אין שליח לדבר עבירה בכל זאת איסורא איכא (כמו שצידד בזה מהרש"ך ח"מ ס"ו לב). והביא דבריו בשו"ת ציץ אליעזר (ח"ט ס"א אות סז), וכתב דאעפ"י שהרמב"ם (פ"ו מנחות ה"ט) פוסק דאין הגוי מחויב לעמוד בתקנת חכמים, מ"מ י"ל שמש"כ בספר המקנה (ח"א כלל ח פרט ה) דהיינו דוקא בתקנות שמתקנים, אבל גדרים וסיגים שעושים שפיר יכולים להחיל אותם גם על עכו"ם, עיי"ש (וראה משנ"ת בזה בתולדות נח ריש פרק יג).

ועיין בצ"א (שם אות סט, ובא לציון בגליון יב"א ח"ה י"ד ס"ס כו) שעמד לבאר מש"כ בשמש ומגן שם דאיכא בזה ביטול מצ"ע דשילוח טמאים, דאיה מצאנו בזה איסור תורה. והביא שמצא לרבה דירושלים הגאון רצ"פ פראנק בקונטרס הר צבי (ונדפס בספר מקדש מלך עמ' ריז) שביאר, דנהי דעכו"ם לא בר קבולי טומאה נינהו, אבל בגדיו טמאים הם ואסור להכניס כלי טמא למקדש, ולכן מי שישלח גוי להר הבית הרי הוא עובר על זה. והביא הצי"א סייעתא לזה מדברות הרא"ם (בפירושו לסמ"ג ריש הלכות תנוכה) שמבאר כך את ענין מה שטימא היננים כל השמנים שבהיכל אע"פ שהגויים בחייהם לא מטמאים בשום טומאה אפי' מדרבנן, דאע"ג דאינהו לא מטמאי בגדיהם מיהא מטמאי ובחזקת טומאה הם עומדים. ובמקום אחר כתבתי לפלפל דאם כן באופן שמשאיל לגוי בגדים נמצא שאין הגוי נכנס בבגדים שלו ואין כאן טומאה ויהיה שרי, וצ"ע.

ח. ביור דין שמירת המקדש בזמננו ע"פ כל האמור

ובמאי דסליקנא בהך חיובא דשילוח טמאים שהוא רק והיה בהניחה הנחה הסוברת שדין זה קיים גם בזמן הזה, וכבר הקדמנו שיש מחלוקת ראשונים האם האידנא איכא קדושת בית המקדש וירושלים (והתבאר שלמעלה בקודש נחלקו בזה תנאים ויש בזה שקו"ט בסוגיות) ושהעיקר להלכה כדעת הרמב"ם עכ"פ לחוש לו דהשתא נמי איכא לקדושה ראשונה שקידשה לשעתה ולדורות אף בזמן שהבית בחורבנו. ויש להוסיף למש"כ ביביע אומר (שם אות יא) שאפשר שמודה הראב"ד דאיכא 'מורא מקדש' בזמננו, וכדמשמע ששתק והודה למש"כ הרמב"ם (בהלכות בית הבחירה פ"ז ה"ז) דאע"פ שהמקדש היום חרב בעונותינו חייב אדם במוראו כמו שהיה נוהג בו בבניינו וכו', שאע"פ שחרב בקדושתו עומד. ומכל זה נבוא לדון אם הך דינא דשמירת המקדש קיים האידנא או לא.

וראשית דבר דעת לנבון נקל שיהיה הדבר תלוי בשורש וטעם חיוב שמירת המקדש שהתבאר בריש אמיר. דהנה התבאר מלשונות הראשונים ששמירה זו היא לכבוד ולתפארת ולא בשביל לשמור מאויבים וליסטים, ולפי זה צריך עיון אם שייך חיוב לכבד ולפאר את מקום חורבן בית אלוקיננו. ולפי ההגדרה שהבאנו שהגם שישוד החיוב שמירה הוא לכבד לפאר לרומם ולגדל פלטרין של מלך העולם בכל זאת למעשה הדבר מוכרח להיות ע"י פעולה של שמירה, אם כן יש לדון על מה בדיוק צריך לשמור וממילא אם זה שייך בזמן הזה, דלכאורה בזמן הזה אין מה לגנוב שם, אלא שגם זה לא ברור שהרי כידוע הוואקף המוסלמי גונב מהמקום את כל השרידים הארכיאולוגיים ומתאמץ להשמיד כל זכר ישראל מן ההר, אך מסתברא שאין זה בכלל שמירת המקדש המקורית, וצ"ע. ולפי הנראה

מפשוטות הפסוקים שהשמירה היא שלא יכנסו טמאים וזרים, א"כ לכא' תלי במוך שהתבאר לעיל בסמוך אם השתא יש איסור לזרים וטמאים להיכנס למקום המקדש והגאון רבי הלל משה מעשל געלבשטיין שהיה מחסידי הרה"ק מקוצק וכשנפסס עלה להתיישב בקרתא דדהבא ירושלים עיר הקודש, כתב חיבור שלם 'משכנות לאביר יעקב' בענייני שמירת המקדש והמסתעף, ובו דן מדברי הראשונים ומסברות וראיות אחרות שהמצוה נוהגת גם שלא בפני הבית, עיי"ש (בחלק 'טוב ארץ צבי') שדייק מלשון פיהמ"ש לרמב"ם (ריש מסכת תמיד) שהמצוה נוהגת 'עד סוף הדורות', ומאידך דחק בלשון החינוך (מצוה שפח) שכתב שהמצוה נוהגת 'בזמן הבית' דהיינו שלמעשה מתקיימת כך אבל שייכת בעצם גם כשהבית בחורבנו, וביסס את החיוב על מה שהתבאר דאיכא חיוב מורא מקדש גם בזמן הזה, וממילא קל וחומר דאיכא חיוב שמירת המקדש שיש בו גם מצות לא תעשה. ואנכי הרואה שנקט שם (באות יב, דף ה טור ג) ששורש חיוב השמירה הוא לכבוד המקדש בעצמותו ולא לכבוד הכלים (דהשתא ליכא כלי המקדש אלא רק מקום המקדש), וחדש (ראה לעיל סוף אות ג שדנתי בזה) שמה שמבואר בראשונים שמצות שמירה היא רק בלילה, זה משום שביום לא הוצרכו לשמירה מכיון שהיו הכהנים עסוקים בקורבנות והיה המקדש משומר על ידי כהנים העובדים, וא"כ בזמן הזה שאין מקריבין קורבנות ודאי חייבין בין ביום ובין בלילה כמאמר הכתוב (ישעיהו סב ו) "על חומתֵיך ירוּשָׁלַם הַפְּקָדוֹתַי שְׁמֵרִים כָּל הַיּוֹם וְכָל הַלַּיְלָה תִּמְיֵד לֹא יִחָשׂוּ".

ועל פי זה רצה הגאון המקורי הנזכר לחדש חיוב זה בזמן הזה, ושלח את מאמרו על פני הארץ להתייבב לפני גדולי התורה, שהגם שהרבה הסכימו עם חלק מסברותיו וראיותיו, בכל זאת למעשה רובם ככולם דחו את מסקנת דבריו. ותחילה נביא דברות הגאון מסוכטשוב שהרחיב בתשובה אליו (אבנ"ז י"ד סי' תמט), ובראשית העיר על מה שרצה ללמוד דבר זה בקל וחומר ממורא מקדש, שלדורש התורה ב"ג מידות נמסר לחכמי הש"ס ולא לדידן. [ומאידך במה שדחה הג"ר הלל להאי ק"ו, דאפשר שבקום ועשה ליכא דין מורא בחורבנו, דחה האבנ"ז שבגמ' (מגילה כח). מוכח ששייך גם בקו"ע, עיי"ש. ובמה שדחה הג"ר הלל דשאני מצות שמירת מקדש שאינה שוה בכל כי היא מצ"ע שהזמ"ג וליתא בנשים, ראה בשמן המשחה (בן שמעון, ח"ג בהשטות עמ' רצב) שהשיג דאף אי אפיקנהו לנשים היינו שאינה מוטלת אלא על הבי"ד אבל אינה מוגדרת כזמ"ג, וע"ע לעיל אות ד]. ורק שיש לדון למ"ד דקידשה לעתיד לבוא, שלדידיה אם טעם שמירתו מפני כבוד אזי אף עכשיו מחויב לכבודו.

ויצא האבנ"ז לדון בזה שיל"ד כפי שכבר הבאנו ממנו דאף דאין שמירתו מפני הגנבים וכו' מ"מ צריך שיהיה שם שימור עליו וזה רק באופן ששומר ומשגיח על כלי המקדש שלא יגנבו או ינזקו, ולפי זה בזמן הזה אין מה לשמור. אך מאידך יש לפרש השמירה שלא יבוא שם מי שאסור לבוא, וא"כ למ"ד קידשה לעתיד לבוא אף בזה"ל הנכנס לתוכה חייב כגון ערל וטמא וגוי (וכנ"ל אות ז) או שלא יבא זר להיכל, ושייך שמירה לדבר זה. ויצא לחקור ולפלפל במה שכבר פלפל במשכנות לאביר יעקב, אם שימור חשיב עבודה (ע"י לעיל אות ה ד"ה ואמנם), ותלי בפלוג' ראשונים (כמו שצייתי לעיל שם בשמו), ומעתה אי חשיב עבודה א"כ לא שייך השתא דאנן טמאי מתים, ועיי"ש שסיים בעוד טעם לאסור בזמננו מטעם משורר ששיער. אמנם ראה במאמרו הנפלא של הרה"ג יוסף אלבוים שליט"א בקובץ בית אהרן וישראל (תשע"ז גליון קפז) שבו (בעמ' נד-נו) עמד על דברי האבנ"ז, ופקפק בכל דחיותיו, דשייך שמירה מחוץ למקדש אף שאנו טמאים, ולא שייך איסור של משורר ששיער כיון שהיא מצוה המוטלת על כלל הלוים, ובלא"ה כבר דחה ב'משכנות לאביר יעקב' שאפשר לעשות זאת בשומרים מעל גיל ששים שאינם ראויים לשאר עבודות ואין בהם בעיה של משורר ששיער, ועיי"ש בארוכה ואכמ"ל. ושוב נזכרתי שבמנחת אשר (כאן בסוף הסימן) אף שהוכיח ממה שכהן היודע משמרו אסור לו לשתות יין דחזין שלא בטלה חלוקת משמרות בזמן הזה, מ"מ הסיק שנראה שכיון שלמעשה האידנא אין שום משמרות תו יכול כל אחד לעשות מה שמתאים לו, וכדחזין ברמב"ם (פ"ג מכלהמ"ק ה"ח) דמשורר שנתקלקל קולו יכול להיות שוער וברב"ז (שם) כתב דק"ו ריכול להיות שומר, ודו"ק.

והגה"ק בעל מנחת אלעזר שפירא ממונקטאש בספרו 'עולת תמיד' האריך לדחות בתוקף לדברי המשכנות לאביר יעקב, והוסיף שיש איסור בדבר משום שנראה שנותן כבוד לפלטרין שכתה הוא בית תפלתם מקום השיקוף של הישמעאלים, אך בהמשך (עמ' רכג) כתב שמסכים הוא במש"כ ע"פ הגר"א שגם האידנא יש מצוה לשמור שלא יכנסו זרים וטמאי מתים. עיי"ש וע"ע כעיי"ז בשו"ת אמרי בינה (פרנק"ט ס"ס נט). וצ"ב. ועייה"ט בצ"א (ח"י ס"א אות ע) בשם המעשי למלך (בסוף הל' בית הבחירה) דהאידנא אם נעמיד שומרים לישראל ולא נעכב את הגויים א"כ הוי כאילו בידיעתנו נכנסים לשם ואיכא איסורא. ודוק"ה.